

PREGLED STANJA I MOGUĆNOSTI RAZVOJA POLJOPRIVREDE U SPLITSKO-DALMATINSKOJ ŽUPANIJI

STATUS OVERVIEW AND PROSPECTS OF AGRICULTURE IN SPLIT-DALMATIA COUNTY

J. Gugić, M. Tratnik, A. Kolega, I. Grgić, Daniela Kerum

SAŽETAK

Cilj rada bio je deskriptivno analizirati postojeće stanje proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje na području Splitsko-dalmatinske županije. Temeljem analize stanja proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje, pomoću SWOT analize identificirani su osnovni čimbenici, odnosno elementi koji utječu ili mogu utjecati na razvoj poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Rezultati SWOT analize pokazuju da strateške razvojne aktivnosti treba usmjeriti tako da maksimalno iskoriste postojanje dostatnih prirodnih, proizvodnih i poduzetničkih potencijala, uz intenziviranje marketinških aktivnosti, kako bi se stvorili preduvjeti za razvoj konkurentne i održive poljoprivrede, te ustrojila odgovarajuća poslovna i tržišna infrastruktura, čime bi se izbjegle prijetnje globalnog institucionalnog i tržišnog pritiska. Multifunkcionalni koncept poljoprivrede koji daje prednost razvoju cjelokupne ruralne ekonomije, odnosno razvoju i diverzifikaciji ruralnih ekonomskih aktivnosti predstavlja poželjnu paradigmu razvoja poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Ključne riječi: proizvodni resursi, poljoprivreda, SWOT analiza, razvoj, Splitsko-dalmatinska županija

ABSTRACT

The aim of the paper is a descriptive analysis of the present situation in production resources and agricultural production in the area of Split-Dalmatian County. Based on the situation analysis of production resources and agricultural production, by means of SWOT analysis, the fundamentals are identified, i.e. the elements that make or may make an impact on the development of

agriculture in Split-Dalmatian County. The SWOT analysis results show that the strategic developmental activities should be managed towards (a) maximum use of the existing satisfactory (natural, productive, and entrepreneurial) potential, (b) more intensive marketing activities in order to create the preconditions for the development of competitive and sustainable agriculture, and to establish a relevant (trade and market) infrastructure. This is how the threat of global institutional and market pressures would be avoided. A multifunctional concept of agriculture, which gives priority to the complete rural economy i.e. the development and diversification of rural economic activities, represents a desirable paradigm of agricultural development in Split-Dalmatian County.

Key words: production resources, agriculture, SWOT analysis, prospect, Split-Dalmatia County

UVOD

Splitsko-dalmatinska županija je prostorno najveća županija u Republici Hrvatskoj, a smještena je na središnjem dijelu hrvatskoga juga te kao takva ima privlačan zemljopisni položaj, klimu, povijesno značenje i veliki utjecaj na ukupni razvitak cjelokupnog gravitacijskog područja. Županija ima mnoge komparativne prednosti, s osobitim naglaskom na zemljopisni položaj, prirodne resurse i komunikacije (Petrić i sur., 2006).

Poljoprivreda Splitsko-dalmatinske županije izrazito je heterogena, kako u svojim proizvodnim mogućnostima, tako i po stupnju razvijenosti. Prostor županije karakteriziraju tri različita područja: otočno, priobalno i zagorsko (zaobalno), koji odražavaju svoje posebnosti i u raznovrsnosti poljoprivredne proizvodnje. Prema regionalizaciji hrvatske poljoprivrede, Splitsko-dalmatinska županija nalazi se u jadranskoj poljoprivrednoj regiji i unutar nje u južno-jadranskoj podregiji (Bašić i sur., 2004; Bašić i sur., 2007).

Poljoprivreda stalno gubi važnost u gospodarstvu županije. To je posljedica dugogodišnjih nepovoljnih procesa u poljoprivredi i ruralnom području, a prije svega se odnosi na depopulaciju i senilizaciju ruralnog područja, uz snažno iseljavanje pretežno mlađe i vitalnije populacije, te na smanjenje proizvodnih resursa (poljoprivrednog zemljišta i stočnog fonda) i poljoprivredne

proizvodnje. Iako je značenje poljoprivrede u društvenom i gospodarskom razvoju Splitsko-dalmatinske županije promijenjeno, poljoprivreda i danas čini nedjeljiv segment ukupnoga gospodarstva ovoga prostora, što joj svakako daje važnu ulogu i u budućem razvoju ovoga dragocjenog nacionalnog prostora.

Veličina zemljišnog posjeda u županiji razmjerno je mala, pa se na mikro razini nameće pitanje ekonomije obujma obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koja čine prevladavajući dio agrarne strukture županijske poljoprivrede. Međutim, mali zemljišni posjed nužno ne mora biti ograničavajući čimbenik, jer se i na njemu može organizirati poljoprivredna proizvodnja (proizvodi više dodane vrijednosti) koja će angažirati radne resurse gospodarstva i postići dobre financijske učinke (Radinović i sur., 2004).

U kontekstu agrarne strukture nezaobilazno je pitanje mjesta i uloge malih gospodarstava, bilo da se radi o poljoprivrednim, mješovitim ili nepoljoprivrednim gospodarstvima, koja se s motrišta proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje neće moći nositi s tržišnim pritiscima. U budućnosti valja računati i s tim gospodarstvima, te ih mjerama strukturne politike poticati na razvitak dopunskih djelatnosti koje bi im osigurale primjereni životni standard. Ta su gospodarstva nužna za održavanje ruralnih zajednica, sprječavanje daljnje depopulacije ruralnog područja, te očuvanje njegove krajobrazne i kulturne raznolikosti.

S obzirom na postojeću agrarnu strukturu i razvojnu usmjerenost poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji koncept održive i multifunkcionalne poljoprivrede jest aktualna razvojna paradigma jer uzima u obzir gospodarske, socijalne i ekologijske aspekte ruralnoga razvitka (Radinović i Žutinić, 2007).

Razvoj poljoprivrede na području županije treba sagledavati u kontekstu razvoja svih djelatnosti, utemeljenog na resursima i tradiciji podneblja (Radinović i sur., 2006). Pri tome treba istaknuti turizam kao stratešku razvojnu gospodarsku djelatnost, koja će poticati razvoj ostalih gospodarskih djelatnosti, a među njima i poljoprivrede. Sustavni pristup razvoju poljoprivrede treba osigurati da razvitak turizma i oporavak gospodarstva ne izazovu degradaciju poljoprivrednog proizvodnog prostora.

Prema prethodno navedenom, cilj rada je utvrditi postojeće stanje proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje na području Splitsko-

dalmatinske županije. Temeljem analize stanja proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje, pomoću SWOT analize identificirat će se osnovni čimbenici, odnosno elementi koji utječu ili mogu utjecati na razvoj poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

METODE RADA I IZVORI PODATAKA

Temeljem analize stanja proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje, respektirajući institucionalni okvir i okruženje, pomoću SWOT analize identificirani su osnovni čimbenici što utječu ili mogu utjecati na razvoj poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji u budućem razdoblju.

U radu su kao izvori sekundarnih podataka korištene statističke publikacije Državnog zavoda za statistiku RH, zatim strateški razvojni dokumenti, određeni zakonski propisi RH, empirijski podaci iz proizvodne i gospodarske prakse, te istraživanja drugih autora o ovoj problematici.

Kod korištenja sekundarnih podataka, potrebno je ukazati na problem (ne)prikupljanja i (ne)dostupnosti statističkih i ostalih podataka o poljoprivrednim resursima i proizvodnji na razini županije iz službenih izvora, što bitno otežava i ograničava provedbu agroekonomskih istraživanja. Prema tome, za deskriptivnu analizu stanja proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje na području Splitsko-dalmatinske županije korišteni su postojeći i dostupni izvori podataka.

POLJOPRIVREDNI PROIZVODNI RESURSI ŽUPANIJE

Veličina i način korištenja zemljišta

Popisom poljoprivrede (2003) na području Splitsko-dalmatinske županije evidentirano je ukupno 31.953 poljoprivrednih kućanstava koja ukupno raspolažu sa 39.372,03 ha zemljišta, od čega stvarno koriste 20.054,39 ha, a u vlasništvu imaju 19.140,15 ha korištenog poljoprivrednog zemljišta (Tablica 1.). Poljoprivredna kućanstva prosječno koriste 0,62 ha poljoprivrednog zemljišta, imaju u prosjeku 4,58 parcela, dok je prosječna veličina parcele svega 0,14 ha, što ukazuje na usitnjenost i fragmentiranost poljoprivrednih površina.

Tablica 1. Površina ukupno raspoloživoga, korištenog poljoprivrednog i ostalog zemljišta poljoprivrednih kućanstava u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 1. Agricultural households per total available land, surface area of total available land, utilised agricultural land, other land in Split-Dalmatian County

Broj poljoprivrednih kućanstava <i>Number of agricultural households</i>	31.953
Ukupno raspoloživa površina zemljišta, ha <i>Total available land surface area, ha</i>	39.372,03
Ukupno korišteno poljoprivredno zemljište, ha <i>Total utilised agricultural land, ha</i>	20.054,39
Korišteno poljoprivredno zemljište u vlasništvu, ha <i>Utilised agricultural land in ownership, ha</i>	19.140,15
Korišteno poljoprivredno zemljište uzeto u zakup, ha <i>Utilised agricultural land rented in, ha</i>	1.456,18
Korišteno poljoprivredno zemljište dano u zakup, ha <i>Utilised agricultural land rented out, ha</i>	541,94
Ostalo zemljište, ha <i>Other land, ha</i>	19.317,64
Broj parcela korištenoga poljoprivrednog zemljišta <i>Number of parcels of utilised agricultural land</i>	146.289

Izvor: Popis poljoprivrede, DZS RH, 2003.

Source: *Agricultural Census, Croatian Bureau of Statistics, 2003*

Poljoprivredna kućanstva s manje od 1 ha ukupno raspoloživog zemljišta čine 50,3 % od ukupnog broja poljoprivrednih kućanstava u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

U ukupnoj površini korištenog poljoprivrednog zemljišta poljoprivrednih kućanstava najzastupljeniji su pašnjaci koji čine 26,22 % ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta, slijede ih oranice i vrtovi s udjelom od 24,42 %, zatim voćnjaci na koje otpada 19,97 %, pa livade s udjelom od 13,69 % i vinogradi sa 13,19 %, dok preostalih 2,47 % otpada na povrtnjake (Tablica 2.).

Tablica 2. Površina korištenog poljoprivrednog i ostalog zemljišta poljoprivrednih kućanstava po kategorijama u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 2. Split-Dalmatian County agricultural households: surface area of utilised agricultural and other land, by categories

Kategorija <i>Category</i>	Površina (ha) <i>Surface (ha)</i>	Udio (%) <i>Share (%)</i>
Ukupno poljoprivredno zemljište <i>Total utilised agricultural land</i>	20.054,39	100,00
Korišteno poljoprivredno zemljište, oranice i vrtovi <i>Utilised agricultural land, arable land and gardens</i>	4.898,18	24,42
Korišteno poljoprivredno zemljište, povrtnjaci <i>Utilised agricultural land, kitchen gardens</i>	495,48	2,47
Korišteno poljoprivredno zemljište, livade <i>Utilised agricultural land, meadows</i>	2.745,86	13,69
Korišteno poljoprivredno zemljište, pašnjaci <i>Utilised agricultural land, pastures</i>	5.258,12	26,22
Korišteno poljoprivredno zemljište, voćnjaci ukupno <i>Utilised agricultural land, orchards-total</i>	4.005,30	19,97
Korišteno poljoprivredno zemljište, vinogradi ukupno <i>Utilised agricultural land, vineyards-total</i>	2.645,73	13,19
Korišteno poljoprivredno zemljište, rasadnici i košaračka vrba i dr. <i>Utilised agricultural land, nurseries and osiers etc.</i>	5,72	0,03
Ostalo zemljište, ukupno <i>Other land, total</i>	19.317,64	100,00
Ostalo zemljište, od toga neobrađeno poljoprivredno zemljište <i>Other land, of that unutilised agricultural land</i>	6.714,37	34,76
Ostalo zemljište, od toga šumsko zemljište <i>Other land, of that wooded area</i>	11.183,34	57,89

Izvor: Popis poljoprivrede, DZS RH, 2003.

Source: Agricultural Census, Croatian Bureau of Statistics, 2003

Također, Popis poljoprivrede (2003) evidentirao je na području Splitsko-dalmatinske županije 62 poslovna subjekta koja ukupno raspoložu sa 905 ha zemljišta. U strukturi ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta poslovnih subjekata najzastupljeniji su vinogradi na koje otpada 2/3 od ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta.

Ovdje je potrebno istaknuti kako se značajno razlikuju podaci o površini korištenog poljoprivrednog zemljišta, kao i za pojedine kategorije zemljišta iz

različitih službenih izvora. Tako prema Prostornom planu Splitsko–dalmatinske županije (2002) u Splitsko-dalmatinskoj županiji ima 99.142,45 ha korištenih poljoprivrednih površina, dok je Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj (2005) izdvojio 76.152,1 ha poljoprivrednog zemljišta različitih klasa pogodnosti za navodnjavanje. Značajna odstupanja proizlaze zbog nesređenosti i neažuriranosti zemljišnih knjiga i katastra, neujednačene metodologije prikupljanja i obrade podataka te nepostojanja relevantne poljoprivredne statistike.

U budućem razdoblju potrebno je intenzivirati napore, aktivnosti i ulaganja u unapređenje gospodarenja poljoprivrednim zemljištem. To obuhvaća niz radnji oko dodjele prava korištenja i prodaje poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države, grupiranja zemljišta poljoprivrednih gospodarstava u veće i pravilnije čestice (konsolidacija, tj. okrupnjavanje zemljišnih čestica poljoprivrednog zemljišta), te izgradnju prateće infrastrukture (prometnice, hidrotehnički, hidromelioracijski i agromelioracijski zahvati), kao i zaštitu i nadzor poljoprivrednog zemljišta (poglavito sprječavanje daljnje devastacije poljoprivrednog zemljišta na pojedinim lokalitetima), što sve skupa vodi učinkovitijoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Poljoprivredno stanovništvo i gospodarski subjekti u poljoprivredi

U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine demografske promjene na području županije zbivale su se pod snažnim utjecajem destabilizirajućih čimbenika, počevši od agresije, zatim ratnih djelovanja, ljudskih žrtava, materijalnih razaranja i socijalnih poremećaja, te poratnih i tranzicijskih poteškoća u svim sferama društvenoga i gospodarskoga života.

Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova (2001) na području Splitsko-dalmatinske županije od 4.501 km², što čini oko 8% površine RH, živi 463.676 stanovnika, od čega 237.545 žena (51 %) i 226.131 muškaraca (49 %) (Tablica 3.). Na području Splitsko–dalmatinske županije u međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine ukupan broj stanovnika smanjio se za 10.343 osobe, a ukupno poljoprivredno stanovništvo za 2.652 osobe (Državni zavod za statistiku RH, 1994 i 2001). Prema prvim rezultatima Popisa

stanovništva, kućanstava i stanova 2011. (Državni zavod za statistiku RH, 2011)
na području Splitsko-dalmatinske županije živi 455.242 stanovnika.

Druga polovica XX. stoljeća obilježena je vrlo snažnim procesom
deagrarizacije, što se očitovalo u osjetnom padu broja poljoprivrednih
kućanstava, stanovništva koje živi u njima, kao i u padu ukupnoga seoskog
stanovništva.

Tablica 3. Ukupno i poljoprivredno stanovništvo u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 3. Total and agricultural population in Split-Dalmatian County

Ukupno stanovništvo <i>Total population</i>	463.676
Ukupno aktivno stanovništvo <i>Total active population</i>	194.082
Aktivno stanovništvo što obavlja zanimanje <i>Active working population</i>	143.526
Prosječna starost <i>Average age</i>	38,1
Indeks starenja <i>Ageing index</i>	77,8
Koeficijent starosti <i>Ageing coefficient</i>	19,9
Ukupno poljoprivredno stanovništvo <i>Total agricultural population</i>	8.092
Aktivno poljoprivredno stanovništvo <i>Active agricultural population</i>	5.184
Udržavano poljoprivredno stanovništvo <i>Dependent agricultural population</i>	2.908

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, DZS RH, 2001.

Source: Census of population, households and dwellings, Croatian Bureau of Statistics, 2003

Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova (2001) na području
Splitsko-dalmatinske županije ima ukupno 8.092 poljoprivrednog stanovništva
koje participira sa 1,74 % u ukupnom stanovništvu županije (Tablica 3.).

Udjel ukupnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu
županije manji je od istog udjela na nacionalnoj razini (5,54 %). Poljoprivredno
stanovništvo ima nepovoljnu dobnu i obrazovnu strukturu.

Popisom poljoprivrede (2003.) na području županije evidentirano je ukupno 31.953 poljoprivrednih kućanstava s ukupno 111.162 člana, od čega 56.379 muškaraca i 53.643 žena. Dobna skupina mlađa od 25 godina sudjeluje s 27,19 %, od 25 do 44 godine s 24,34 %, od 45 do 64 godine s 26,87 %, a stariji od 64 godine s 20,52 % u ukupnoj starosnoj strukturi poljoprivrednih kućanstava.

Rad na gospodarstvu u svojoj osnovi predstavlja obiteljski oblik rada, a u njemu važnu ulogu imaju zaposleni članovi i umirovljenici. Popisom poljoprivrede ustanovljeno je da u županiji u većoj ili manjoj mjeri u poslovima na gospodarstvu sudjeluje 73.273 članova kućanstava, što je 75 % od svih članova obitelji. S aspekta rada na gospodarstvu, kod većine gospodarstava poljoprivredna proizvodnja je komplementarna djelatnost.

Prema organizacijskom obliku, u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava 2008. godine u Splitsko-dalmatinskoj županiji bilo je upisano 13.267 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, 106 poljoprivrednih obrta, 72 trgovačka društva, 18 poljoprivrednih zadruga i 6 ostalih organizacijskih oblika (Vlada RH, 2008). U Splitsko-dalmatinskoj županiji upisano je 7,6 % od ukupnog broja upisanih poljoprivrednih gospodarstava u RH.

Poljoprivredni objekti, strojevi i oprema

U Splitsko-dalmatinskoj županiji 4.845 poljoprivrednih kućanstava ima staje za krupnu stoku ukupne površine od 128.180 m², 4.424 kućanstva imaju objekte za ovce i koze ukupne površine od 119.735 m², dok ih 3.391 ima višenamjenske objekte za držanje stoke ukupne površine od 110.990 m². Objekte za poljoprivredne strojeve ukupne površine 61.840 m² ima 2.370 poljoprivrednih kućanstava, a objekte za skladištenje poljoprivrednih proizvoda ukupne površine 129.407 m² ima njih 4.249.

Poljoprivredna kućanstva u županiji posjeduju ukupno 21.180 traktora. Jedan se traktor koristi na 0,95 ha ukupno korištenoga poljoprivrednog zemljišta. Ukupan broj traktora kao temeljnog stroja i zbroj njihovih snaga neproporcionalno je visok u odnosu na površinu koju obrađuju. Opća je ocjena da se raspoloživa mehanizacija neracionalno koristi na malim poljoprivrednim površinama, a prevladava interes za posjedovanjem i korištenjem vlastite mehanizacije nasuprot korištenju usluge unajmljene mehanizacije.

Od ukupnog broja poljoprivrednih kućanstava, svoje proizvodne površine navodnjava 3.345 kućanstava, tj. svega 10,47 %, pri čemu najviše njih koristi površinsku vodu, zatim vodu iz vodovoda, a najmanje ih koristi podzemnu vodu. U županiji se navodnjava 1.036,55 ha, a od toga 984,55 ha su površine poljoprivrednih kućanstava, a 52 ha poslovnih subjekata, što iznosi tek 5 % korištenih poljoprivrednih površina.

Vrednovanjem tala Splitsko-dalmatinske županije za potrebe navodnjavanja utvrđeno je da poljoprivrednih tala prioriteta za natapanje s agromelioracijama ima 92.003 ha, a prioriteta za hidro i/ili agromelioracije u primjeni natapanja ima 6.001 ha, dok trajno nepogodnih tala za natapanje ima 119.663 ha (Bogunović i sur., 2007).

POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA U ŽUPANIJI

Ratarstvo

U Splitsko-dalmatinskoj županiji ratarska proizvodnja smještena je većim dijelom u zaobalju, posebice u Sinjskom i Imotskom polju u kojima postoji mogućnost navodnjavanja te u manjim krškim poljima isključivo u uvjetima suhog ratarenja (Muć, Dicmo, Bisko i dr.). Pod ratarskim usjevima i ugarom je 3.595 ha od čega je preko 90 % u poljima Dalmatinske zagore. Najzastupljeniji usjevi na oranicama su žitarice koje zauzimaju 73 %, zatim krmno bilje sa 18 %, pod ugarom je 7,6 %, dok na ostale kulture otpada 1,4 % ratarskih površina. Najviše ratarskih površina je u Sinjskom polju i na području Vrljike. S obzirom da je Sinjsko polje meliorirano prikladno je za uzgoj ozimih i jarih ratarskih kultura za zrno i silažu, kao i krmnog bilja. Sljedeće po površini ratarskih kultura je Imotsko polje, čijim se jednim dijelom proteže otvoreni kanal za navodnjavanje koji se opskrbljuje vodom iz akumulacije Ričice, te su parcele bliže kanalu pogodne za uzgoj ratarskih kultura. Preostala polja u zaobalju nemaju, ili samo djelomično imaju vodu za navodnjavanje te su u cijelosti ovisna o hidrološkim prilikama i mogućnostima čuvanja zimske i proljetne vlage prikupljene u tlu tijekom kišnog razdoblja.

Dok se u dolinama rijeka Cetine i Vrljike strna žita ne navodnjavaju, za dobar prinos merkantilnog zrna kukuruza ili zelene mase za silažu često se navodnjava (najčešće brazdama, a u novije vrijeme primjenjuju se različiti

sustavi navodnjavanja) (Radinović i sur., 2006). Veći dio požete ljetine koristi se za hranidbu stoke, dok se njen manji dio koristi za ljudsku prehranu.

Stočarstvo

Biljni pokrivač, struktura zemljišta i ratarske proizvodnje determinirali su strukturu stočnog fonda na prostoru županije (Radinović i sur., 2006). Najznačajnija stočarska područja naše županije locirana su u njenom sjeverozapadnom dijelu, koje je bilo zahvaćeno ratom ili uz njegov rubni dio.

Popisom poljoprivrede (2003.) u županiji je evidentirano ukupno 8.443 goveda, 644 konja, 24.164 svinja, 65.456 ovaca, 26.508 koza, 354.651 komada peradi i 13.864 košnice, a vlasnici gotovo cjelokupnog stočnog fonda su poljoprivredna kućanstva. Od ukupnog broja poljoprivrednih kućanstava više od polovice (59 %) drži neku vrstu stoke, a najveći broj njih drži perad.

Glavna obilježja stočarstva u županiji su dominacija ekstenzivnog načina uzgoja i naturalnog karaktera proizvodnje. Naime, samo mali broj poljoprivrednih kućanstava prodaje svoje stočne proizvode, dok velika većina proizvodi isključivo za vlastite potrebe. Napose je to izraženo u peradarstvu, gdje od ukupno 18.904 poljoprivrednih kućanstava koja drže perad, svega njih 123 prodaje perad i jaja (Državni zavod za statistiku RH, 2003).

Najveći broj goveda, svinja, koza i peradi u poljoprivrednim kućanstvima nalazi se na području Sinja, ovaca na području Pučišća, a košnica na području Omiša. Prema ukupnom broju stoke glavnina proizvodnih kapaciteta u stočarstvu smještena je u zaobalnom dijelu županije (Dalmatinskoj zagori), poglavito u njenom sjeverozapadnom dijelu koji obuhvaća područje Vrlike, Hrvaca, Sinja, Otoka, Trilja, Dicma, Dugopolja, Muća, Lečevica, Primorskog Dolca i Prgometa.

U zaobalnom dijelu županije smješteno je 90 % od ukupnog broja goveda, 93 % od ukupnog broja svinja, 61 % od ukupnog broja ovaca, 77 % od ukupnog broja koza, 74 % od ukupnog broja peradi i 38 % od ukupnog broja pčelinjih zajednica u županiji. Samo u sjeverozapadnom dijelu Dalmatinske zagore nalazi se 67 % od ukupnog broja goveda, 63 % od ukupnog broja svinja, 53 % od ukupnog broja ovaca, 52 % od ukupnog broja koza, 39 % od ukupnog broja peradi i 23 % od ukupnog broja pčelinjih zajednica u županiji.

U obalnom i otočnom dijelu ima malo krupne stoke, svega 10 % od ukupnog broja goveda i 7 % od ukupnog broja svinja, od čega na otocima manje od 1 %.

Kada je riječ o broju ovaca u obalnom i otočnom dijelu, potrebno je istaknuti otok Brač na kojemu je evidentirano ukupno 17.614 ovaca, što čini 27 % od ukupnog broja ovaca u županiji. Na Braču se ovca i maslina tradicionalno uzgajaju u zajednici. U ovom sustavu gospodarenja ovce se najčešće drže u malom broju, u ograđenim maslinicima, a dijelom godine i na ispaši po krševitim pašnjacima (Radinović 2001). U ovakvim maslinicima prisutan je ekstenzivni način uzgoja bez navodnjavanja.

Kozarstvo je relativno slabo zastupljeno u obalnom i otočnom dijelu te se u obalnom dijelu nalazi 16 %, a u otočnom dijelu 7 % od ukupnog broja koza u županiji.

Jedino u pčelarstvu obalno i otočno područje značajnije participiraju u ukupnom broju pčelinjih zajednica, s udjelom od 36 % u obalnom dijelu gdje je najviše pčelinjih zajednica (1.338) evidentirano na području Omiša, odnosno 26 % u otočnom dijelu, gdje se ističe otok Hvar na kojemu je evidentirano 2.603 pčelinjih zajednica.

U stočarstvu županije veće značenje imaju ovčarstvo, kozarstvo i pčelarstvo. Za uvid u stanje komercijalnih proizvođača relevantniji su podaci Hrvatske poljoprivredne agencije (2010) koja je evidentirala 46.057 grla ovaca kod 859 uzgajivača te 8.831 grlo koza kod 219 uzgajivača. Među hrvatskim županijama prema broju ovaca Splitsko-dalmatinska županija nalazi se na četvrtom mjestu (s udjelom 8,48 % od ukupnog broja ovaca u RH), prema broju koza nalazi se na drugom mjestu (s udjelom 17,31 %), a prema broju pčelinjih zajednica-košnica na trećem mjestu (s udjelom 9,19 %).

U ovčarstvu dominira izvorna pasmina ovaca dalmatinska pramenka, a u kozarstvu hrvatska šarena koza.

Prema istom izvoru, tijekom 2009. u Splitsko-dalmatinskoj županiji evidentirano je 27.577 košnica kod 389 pčelara. U pčelarstvu se dominantno uzgaja *Apis mellifica* mediteranski ekotip.

Povrćarstvo i cvjećarstvo

Povrćarska proizvodnja je vrlo intenzivna i raznovrsna, a za postizanje visokih i kvalitetnih prinosa neophodno je navodnjavanje tijekom vegetacije (Radinović i sur., 2006). Povrćarske kulture uzgajaju se na 1.757,14 ha, od čega je u zaobalnom dijelu 59 %, a u obalnom i otočnom dijelu 41 % površina pod povrćem (Državni zavod za statistiku RH, 2003).

Najzastupljenija kultura je krumpir kojim je zasađeno 40 % površina pod povrćem, dok je ostalog povrća u vrtovima i povrtnjacima 33 %. Aromatično i ljekovito bilje, cvijeće i ukrasno bilje te zaštićeni prostori zastupljeni su na 16 % površina.

Proizvodnja povrća u zaobalju odvija se u jesensko-zimsko-proljetnom i proljetno-ljetno-jesenskom proizvodnom ciklusu. Podjela proizvodnje povrća uvjetovana je klimatskim prilikama, odnosno hladnim i vlažnim zimama te vrućim i suhim ljetima. U takvim klimatskim uvjetima moguće je proizvesti 2 kulture u jednoj kalendarskoj godini.

Tijekom zimskog razdoblja uzgoja zastupljene su kulture koje dobro podnose niske temperature (raštica, kupus, kelj, luk, češnjak, ljutika, poriluk). U proljetno-ljetnom razdoblju osobito u područjima u kojima nije moguće navodnjavati sade i siju se rane kulture koje dobro koriste zimsku vlagu i eventualne kasne proljetne kiše (krumpir, grašak, bob, slanutak, salate), a u vrtovima i povrtnjacima sadi se uglavnom plodovito povrće (rajčica, paprika, krastavac, patlidžan, itd.) koje se navodnjava. Proizvodnja povrća u vrtovima i povrtnjacima nije zanemariva jer na njih otpada preko 38 % ukupnih površina općina zaobalnog dijela.

U priobalnom dijelu Splitsko-dalmatinske županije i na srednjo-dalmatinskim otocima ima 717,87 ha površina pod povrćarskim kulturama, odnosno 41 %. Od kultura najzastupljeniji je krumpir koji zauzima 24 % površina priobalnog i otočnog dijela. Ostalo povrće u vrtovima i povrtnjacima zauzima oko 37 %, aromatično bilje 32 %, zaštićeni prostori gotovo 4 %, a cvijeće i ukrasno bilje oko 2 % površina u priobalnom i otočnom dijelu županije. Premda su površine manje nego u zagorskom dijelu, a zbog blage klime i vrlo intenzivne proizvodnje (do 4 kulture na istoj površini), u ovom dijelu odvija se vrlo značajna povrćarska proizvodnja. Ovu tvrdnju potvrđuje činjenica da se više od 95 % površina pod zaštićenim prostorima nalazi u ovom

dijelu županije i omogućuje cjelogodišnju proizvodnju s dvije osnovne izmjene kultura. U proljetno-ljetnom ciklusu prevladava plodovito povrće (rajčica, paprika, krastavac, patlidžan), dok u jesensko-zimskom ciklusu prevladava lisnato povrće (salata, blitva, celer i peršin listaš).

Na otvorenim površinama također se najčešće isprepleću jesensko-zimsko-proljetni i proljetno-ljetno-jesenski proizvodni ciklus. U jesensko-zimsko-proljetnom proizvodnom ciklusu uzgaja se velik broj povrtnih vrsta od kojih su najzastupljenije kupusnjače (kupus, cvjetača, brokula, kelj, raštika), salata (kristalka i puterica), endivija, blitva, špinat, lukovi (luk, poriluk), korjenasto povrće (mrkva, cikla, peršin, celer, rotkvica) i mahunarke (grašak i bob).

U proljetno-ljetno-jesenskom proizvodnom ciklusu od povrćarskih kultura su najzastupljenije krumpir, rajčica, paprika, krastavac, tikvica, patlidžan, grah mahunar, mrkva, peršin, celer, blitva, rotkvica, itd. Osim ovih najzastupljenijih kultura uzgaja se i čitav niz takozvanih malih kultura kao što su rokula, komorač, cikorija, artičoka, matovilac, kineski kupus, radić, kopar i druge.

Od cvjećarskih kultura na otvorenom najzastupljenije su krizanteme i statice, dok se u zaštićenim prostorima najčešće uzgajaju ruža, gerbera, anturium i karanfil te lončanice sezonskog cvijeća, trajnica i danas sve popularnijeg začinskog bilja (luk vlasac, peršin, celer, bosiljak, kopar i dr.).

Voćarstvo i maslinarstvo

Prema Popisu poljoprivrede (2003) oko trećine poljoprivrednih kućanstava u županiji ima ukupno 1.468.062 stabala raznih voćnih vrsta, a najzastupljenija voćna kultura s ukupno 858.057 stabala je maslina koju ima 11.048 poljoprivrednih kućanstava (Tablica 4.). Nakon masline slijedi jabuka, zatim breskva i nektarina, pa agrumi, šljiva, trešnja, smokva, bajam, višnja, orah, kruška, te najmanje zastupljena marelica.

Voćnjaci su uglavnom smješteni na području otoka te u priobalnom području. Zanimljiv je podatak da je vrlo mali broj stabala tradicionalnih kultura kao što su višnja maraska, bajam i smokva. Svega 13 % površina su plantažni

Tablica 4. Ukupan broj stabala voćnih vrsta i broj poljoprivrednih kućanstava s voćnim vrstama u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 4. Total number of fruit trees and number of agricultural households per sorts of fruit trees in Split-Dalmatian County

Voćna vrsta <i>Fruit species</i>	Ukupan broj stabala <i>Total number of trees</i>	Broj poljoprivrednih kućanstava s voćnom vrstom <i>Number of agricultural households per sorts of fruit trees</i>
Maslina <i>Olive</i>	858.057	11.048
Jabuka <i>Apple</i>	114.026	10.430
Breskva i nektarina <i>Peach and nectarine</i>	100.155	5.390
Mandarinka i ostalo južno voće <i>Mandarin and other citrus fruit</i>	93.939	4.654
Šljiva <i>Plum</i>	71.757	9.950
Trešnja <i>Sweet cherry</i>	69.867	12.967
Smokva <i>Fig</i>	48.449	12.209
Bajam <i>Almond</i>	38.580	6.716
Višnja <i>Sour cherry</i>	26.089	7.172
Orah <i>Walnut</i>	24.343	9.237
Kruška <i>Pear</i>	16.412	5.588
Marelica <i>Apricot</i>	5.388	1.778

Izvor: Popis poljoprivrede, DZS RH, 2003.

Source: Agricultural Census, Croatian Bureau of Statistics, 2003

voćnjaci i u njima se primjenjuju suvremeni sustavi uzgoja i intenzivna agrotehnika. U plantažnom uzgoju je najzastupljenija jabuka sa 57 %, a najmanje su zastupljene maslina i marelica sa 8,5 %.

Jabuka se uzgaja uglavnom u zaobalnom dijelu županije, od čega dvije trećine u plantažnom uzgoju, a ostalo u okućnicama. Prevladavaju jesensko-zimske sorte i to: Idared, Golden delicious i Granny Smith. U Vrgoračkom području su zastupljene i ljetne sorte: Stark Earliest, Vista Bella, Mantet i James Grieve (Radinović i sur., 2006).

Najveća proizvodnja breskve i nektarine je u obalnom području, gdje je 57 % proizvodnje u županiji. U zaobalnom području se uzgaja na plantažama, a u obalnom pojasu u okućnicama.

Višnja maraska se uzgaja na otoku Braču, omiškom i makarskom primorju i jednom dijelu Dalmatinske zagore.

Smokva i bajam su dvije kulture koje su u lošem stanju. Ukupno ima 48.449 stabala smokve. Najviše stabala smokve je u ekstenzivnom uzgoju. Tradicionalno se sadi uz rubove vinograda. Bajam se vrlo malo uzgaja i ima svega 38.580 stabala.

Mandarinka i limun uglavnom se uzgajaju na otocima Braču i Visu, te na području Trogira.

Maslina je najrasprostranjenija voćna kultura, a najveći broj maslina je u sustavu ekstenzivnog ili poluintenzivnog uzgoja (oko 92 %). Gustoća sklopa u takvim maslinicima je od 100 do 200 stabala/ha. Najrasprostranjenija sorta masline je Oblica. Veliki broj maslina je smješten na nagnutim i teže pristupačnim terenima na kojima nema poljoprivredne infrastrukture. U posljednje vrijeme maslinici se podižu na skeletoidnim tlima. Svega 8,5 % maslina se uzgaja u plantažnim nasadima u kojima se primjenjuju suvremeni sustavi uzgoja s gustoćom sklopa od 300 stabala maslina/ha. Oscilacije u proizvodnji maslina pojedinih godina su izražene, što ukazuje na dominaciju ekstenzivnog načina uzgoja. Upravo u Splitsko-dalmatinskoj županiji smještena je trećina ukupnih proizvodno-preradbenih kapaciteta hrvatskoga maslinarstva. U županiji ima ukupno 39 uljara, od kojih je u 17 način prerade plodova maslina u ulje prešanje, dok je u 22 uljare način prerade centrifugiranje, a njihov ukupni preradbeni kapacitet iznosi 28 t/h (Gugić, 2010). Inače u posljednje vrijeme, povećan je interes za podizanjem i obnovom maslinika, modernizacijom i povećanjem preradbenih kapaciteta te poboljšanjem kvalitete maslinovog ulja (Gugić, 2006).

Vinogradarstvo i vinarstvo

Vinogradi u županiji zauzimaju površinu od 2.645,73 ha sa 14.425.000 trsova (Tablica 5.). Vinogradarsko-vinarska proizvodnja na području županije ima dugu tradiciju. Prema Pravilniku o vinogradarskim područjima (NN br. 159/04, 64/05 i 123/07) područje županije obuhvaća 9 vinogorja koja su smještena unutar vinogradarskih podregija Dalmatinska zagora i srednja i južna Dalmacija. Glavnina vinogradarsko-vinarske proizvodnje smještena je u otočnom (Brač, Hvar i Vis) i zagorskom dijelu županije (Imotski i Vrgorac). Najviše površina pod vinogradima je u vinogorju Imotski, a najmanje u vinogorju Šolta.

U županiji ima 2.801 proizvođač grožđa, ali svega njih tridesetak proizvodi vino za tržište.

Tablica 5. Površine vinograda i broj trsova poljoprivrednih kućanstava u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 5. Split-Dalmatian County agricultural households: areas under vineyards and number of grape-vines

Ukupna površina, ha <i>Total area, ha</i>	2.645,73
Rodna površina, ha <i>Fertile area, ha</i>	2.602,56
Ukupan broj trsova, tis. <i>Total number of grapevines, 000</i>	14.425
Broj trsova sposobnih za rod, tis. <i>Number of fruit-bearing grapevines, 000</i>	14.169
Plantaze, ukupna površina, ha <i>Plantations, total area, ha</i>	1111,3
Plantaze, rodna površina, ha <i>Plantations, fertile area, ha</i>	1096,18
Plantaze, ukupan broj trsova, tis. <i>Plantations, total number of grapevines, 000</i>	5.282
Plantaze, broj trsova sposobnih za rod, tis. <i>Plantations, number of fruit-bearing grapevines, 000</i>	5.204

Izvor: Popis poljoprivrede, DZS RH, 2003.

Source: Agricultural Census, Croatian Bureau of Statistics, 2003

Prema Popisu poljoprivrede (2003), 17.155 poljoprivrednih kućanstava s vinogradima imaju u prosjeku 0,15 ha vinograda s prosječno 840 trsova vinove loze. Površina većine vinograda se kreće od 0,1 do 1,0 ha, a tek nekolicina proizvođača posjeduje vinograde veće od 5 ha. U otočnom i priobalnom području prevladava tradicionalni način uzgoja bez armature, tzv. en gobelet, dok se u zaobalnom području vinova loza pretežno uzgaja uz armaturu. Starost vinograda je pretežno veća od 20 godina (Radinović i sur., 2006).

Stolne sorte se gotovo ne uzgajaju, osim na području vinogorja Vrgorac, pa prevladava vinski sortiment. Autohtonih sorata ima više od 30, a značajnije od njih za proizvodnju vrhunskih vina su Plavac mali i Vugava, dok se za kvalitetna vina koriste Kujundžuša, Plavina, Bogdanuša, Rudežuša, Trnjak, Vranac, Trbljan, Prč i Dobričić. Od introduciranih sorata u uzgoju se mogu naći: Cabernet sauvignon, Merlot, Ugni blanc i Pinot sivi.

Vinogradi su uglavnom smješteni u poljima koja se nalaze između brda. Malo vinograda se zadržalo na padinama brda, tzv. „stranama“, unatoč činjenici da je kakvoća grožđa sa „strana“ bolja nego iz polja. Posebno cijenjeni i kvalitetni vinogradi su smješteni na južnoj strani otoka Hvara na području tzv. pitovskih plaža (Sveta Nedjelja, Ivan Dolac, Zavala), gdje se vinogradi strmo spuštaju prema moru. Na vinogradarsko-vinarsku proizvodnju u županiji odražavaju se problemi u poslovanju s kojima se permanentno suočavaju dva velika gospodarska subjekta „Imota d.d.“ iz Imotskog i „Dalmacijavino d.d.“ iz Splita.

TRŽIŠTE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U ŽUPANIJI

Tržište poljoprivredno–prehrambenih proizvoda u Splitsko–dalmatinskoj županiji čini oko 460.000 potrošača, kupovne moći 4.051 € per capita (Državni zavod za statistiku RH 2001; Petrić i sur., 2006). Bitne determinante tržišta u budućem razdoblju su kretanje broja stanovnika, promjena razine BDP per capita te očekivano povećanje broja stranih turista i veći porast potrošnje, odnosno potreba za dohodovno elastičnim proizvodima (voće i povrće te meso i mesne prerađevine).

Ponuda iz domaće proizvodnje najvećim dijelom potječe s obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, dok u ukupnoj ponudi veliki udio zauzimaju

uvozni proizvodi (Radinović i sur., 2006). Splitsko-dalmatinska županija u zadnje vrijeme bilježi negativnu vanjsko-trgovinsku bilancu za poljoprivredne i prehrambene proizvode.

U cilju ublažavanja vanjsko-trgovinskog deficita, povećanje navodnjavanih poljoprivrednih površina te stabilizacija i povećanje prinosa voća, povrća i cvijeća doprinijeli bi povećanju sezonske ponude ovih proizvoda iz domaće proizvodnje i smanjenju njihovog uvoza. Postojeća tržišna infrastruktura u Splitsko-dalmatinskoj županiji obuhvaća regionalnu veletržnicu u Splitu, tržnice u gradovima i općinskim središtima te mrežu hipermarketa velikih trgovačkih lanaca i malih prodajnih dućana.

Regionalna veletržnica Split d.d. izgrađena je u okviru nacionalnog projekta izgradnje mreže veletržnica u RH i započela je radom u rujnu 2001. godine (<http://www.veletrznica.mps.hr/rvSplit.asp?meni=o>, 2010). Upisani temeljni kapital dioničkog društva Regionalna veletržnica Split iznosi 20.091.300,00 kn, od čega javni kapital raspolaže sa 87,0 % dionica, a 13,0 % dionica nalazi se u vlasništvu privatnog sektora. Prostor veletržnice obuhvaća 18.000 m². Zgrada veletržnice ima površinu od 2.100 m², unutar koje je smješteno 27 odvojenih izložbeno-prodajnih prostora za veleprodaju voća i povrća. Zgrada je opremljena sa svim potrebnim komunalnim i telekomunikacijskim priključcima. Poljoprivredni proizvođači imaju na raspolaganju 35 parkirnih mjesta za prodaju na prostoru tzv. «zelene tržnice», od kojih je 10 mjesta opremljeno priključcima za električnu energiju. Veletržnica raspolaže s 50 tonskom vagom, sanitarnim čvorom, ugostiteljskim objektom i uredima za potrebe korisnika. Od 2004. godine na veletržnici djeluje carinska ispostava gdje je moguće obaviti carinjenje roba. Međutim, potrebno je spomenuti kako postojeća regionalna veletržnica ne posjeduje sve atribute i funkcije veletržnice te ne zadovoljava sadašnjim prostornim i skladišnim kapacitetima potrebe korisnika, pa je potrebno njeno proširenje uz ustrojavanje i unapređenje njenih funkcija.

Na tržnicama na malo u većini gradova i općinskih središta nisu zadovoljeni sanitarni i tehnički uvjeti, kao i prostorno-prodajni kapaciteti. Osim toga, česta je pojava prodaje poljoprivrednih proizvoda, poglavito voća i povrća, izvan mjesta određenih za prodaju i u neodgovarajućim uvjetima. Takve prodaje odvijaju se uglavnom pokraj ulica, u nehygijenskim uvjetima i predstavljaju prijetnju za zdravlje potrošača.

Otkupom poljoprivrednih proizvoda na području županije bavi se svega nekoliko tvrtki i poljoprivrednih zadruga, što čini neznatni dio nekadašnje otkupne mreže. Otkupljivači poljoprivredne proizvode koriste kao sirovinu za svoju proizvodnju, ili ih u svježem stanju daju na tržište. Zbog nepostojanja adekvatno organiziranog otkupa (mreža otkupnih stanica s jasno definiranim kooperantskim odnosima i jamstvima) tek mali dio svoje proizvodnje obiteljska poljoprivredna gospodarstva plasiraju na ovaj način.

Na temelju prethodno navedenog, u narednom srednjoročnom razdoblju na županijskoj razini potrebno je intenzivirati aktivnosti i ulaganja u unapređenje i razvoj tržišne infrastrukture, s naglaskom na ustrojavanje aukcije, tj. dražbe voća, povrća i cvijeća (hortikulturnih proizvoda), kao i u razvoj sustava tržišnih obavijesti koji bi koristio proizvođačima u planiranju budućeg proizvodno-tržišnog ponašanja. Upravo je razvoj infrastrukture u funkciji poljoprivrede uz potporu razvoju konkurentne i održive poljoprivrede identificiran i razrađen kao posebna podmjera s konkretnim provedbenim aktivnostima u sklopu mjere koja se odnosi na razvoj poljoprivrede u okviru Regionalnog operativnog programa (ROP) Splitsko-dalmatinske županije (2006).

Potrebno je ukazati i na potrebu snažnije povezanosti poljoprivrede s turizmom kao ključnim sektorom gospodarstva Splitsko-dalmatinske županije, naročito u pogledu mogućnosti plasmana poljoprivredno-prehrambenih proizvoda putem turističke ponude i bavljenja agroturizmom. Prednosti «tihog» izvoza kroz turizam su blizina potrošača, povoljnije prodajne cijene i nepostojanje carinskih i uvoznih barijera. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti marketinškoj pripremi autohtonih proizvoda za turističko tržište, poglavito vina od autohtonih sorti vinove loze i maslinovog ulja od autohtonih sorti masline. Zahvaljujući brojnim prirodnim i antropogenim specifičnostima, zaobalno područje Splitsko-dalmatinske županije ima uvjete za razvoj ruralnog turizma, posebice u sinergiji s priobalnim turizmom.

SWOT ANALIZA POLJOPRIVREDE U ŽUPANIJI

Temeljem analize stanja proizvodnih resursa i poljoprivredne proizvodnje, pomoću SWOT analize sažeto su prikazani osnovni čimbenici, odnosno elementi, koji utječu ili mogu utjecati na razvoj poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji u budućem razdoblju (Tablica 6.).

Tablica 6. SWOT analiza poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Table 6. SWOT analysis of agriculture in Split-Dalmatian County

Snage- <i>Strengths</i>	Slabosti- <i>Weaknesses</i>
<ul style="list-style-type: none"> - tradicija i iskustvo bavljenja poljoprivredom - <i>tradition and experience in agriculture</i> - raznovrsnost svih prirodnih čimbenika (klimatskih, hidroloških, orografskih, pedoloških i vegetacijskih) s vrijednim prostornim resursima - <i>diversity of all natural factors (climate, hydrology, orography, pedology and vegetation) with valuable spatial resources</i> - značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog tla i ekološki očuvanog okoliša - <i>significant potential of valuable agricultural soil and ecologically preserved environment</i> - hidrološki potencijal dostatan za osiguranje potreba poljoprivredne proizvodnje - <i>hydrologic potential that meets the agricultural production needs</i> - postojanje autohtonih poljoprivrednih proizvoda - <i>autochthonous agricultural products</i> - povoljan geoprometni smještaj - <i>favourable geo-traffic position</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura zemljišta (usitnjenost i fragmentiranost zemljišnog posjeda) i objekata - <i>unfavourable land ownership structure (fragmentation of land) and buildings</i> - degradacija poljoprivrednih prostora nekorištenjem u primarnoj namjeni - <i>agricultural land degradation due to rezoning for non-agricultural purposes</i> - nedostatna domaća proizvodnja - <i>insufficient domestic production</i> - nezavidan poslovni položaj i problemi u poslovanju velikih gospodarskih subjekata u poljoprivredno-prehrambenom kompleksu - <i>unenviable position of business and business problems of big economic operators in agro-alimentary complex</i> - slaba poslovna povezanost gospodarskih subjekata u poljoprivredi - <i>poor business connection between economic operators in agriculture</i> - neizgrađena tržišna infrastruktura za poljoprivredu - <i>undeveloped market infrastructure for agriculture</i>

J. Gugić i sur.: Pregled stanja i mogućnosti razvoja poljoprivrede
u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Prilike- <i>Opportunities</i>	Prijetnje- <i>Threats</i>
<ul style="list-style-type: none"> - porast potražnje za tradicionalnim, tipičnim i autohtonim proizvodima - <i>increased demand for traditional, typical and autochthonous products</i> - proširenje proizvodnog asortimana - <i>product assortment extension</i> - okrupnjavanje proizvodnje i prodaje - <i>consolidation of production and sale</i> - uspostava efikasnog sustava otkupa i distribucije poljoprivrednih proizvoda - <i>establishment of efficient system of purchase and distribution of agricultural products</i> - novi trendovi u turizmu koji pogoduju razvoju ruralnog turizma - <i>new trends in favour of rural tourism development</i> - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla - <i>registration of Protected Designation of Origin and Protected Geographical Indication</i> - postojeća institucijska podrška - <i>existing institutional support</i> - razmjerno povoljni uvjeti kreditiranja poljoprivrede i ruralnog turizma - <i>relatively favourable lending conditions for agriculture and rural tourism</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - nesređenost i neusklađenost zemljišnih knjiga i katastra - <i>disorder and inconsistency in land registry and cadastre</i> - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - <i>limited possibility of land consolidation</i> - harmonizacija našeg poljoprivrednog zakonodavstva s EU-poljoprivrednim zakonodavstvom - <i>harmonisation of Croatian legislation with EU legislation regarding agriculture</i> - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - <i>market pressure of competitive cheap products</i>

Rezultati SWOT analize pokazuju da strateške razvojne aktivnosti treba usmjeriti tako da maksimalno iskoriste postojanje dostatnih prirodnih, proizvodnih i poduzetničkih potencijala, uz intenziviranje marketinških aktivnosti, kako bi se stvorili preduvjeti za razvoj konkurentne i održive poljoprivrede, te ustrojila odgovarajuća poslovna i tržišna infrastruktura, čime bi se izbjegle prijetnje globalnog institucionalnog i tržišnog pritiska.

ZAKLJUČAK

Iako je značenje poljoprivrede u društvenom i gospodarskom razvoju Splitsko-dalmatinske županije promijenjeno, poljoprivreda i danas čini nedjeljiv segment ukupnoga gospodarstva ovoga prostora, što joj svakako daje važnu ulogu i u budućem razvoju ovoga dragocjenog nacionalnog prostora.

Mogućnosti razvoja poljoprivrede na području Splitsko-dalmatinske županije temelje se na postojanju dostatnih prirodnih, proizvodnih i poduzetničkih potencijala za pozicioniranje poljoprivrede kao značajnog gospodarskog razvojnog resursa.

U tom kontekstu, temeljni strateški cilj je razvoj održive i efikasne poljoprivrede. Gospodarski, ekološki, socijalno i etički održiva poljoprivreda, koja je nastala kao kompromis između gospodarskih i ekoloških zahtjeva, predstavlja ključni i središnji sustav gospodarenja koji omogućava stabilnu proizvodnju i dohodak. S druge strane, zahtjev za poboljšanjem tržišne efikasnosti pretpostavlja intenziviranje napora i aktivnosti u smjeru poslovnog povezivanja gospodarskih subjekata u poljoprivredi, poglavito tržišno usmjerenih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, kao preduvjeta za povećanje njihove konkurencijske sposobnosti u tržišnim i institucionalnim izazovima budućeg razdoblja. Konkretni razvojni ciljevi odnose se na stvaranje infrastrukturnih preduvjeta za konkurentno bavljenje poljoprivredom, razvoj pojedinih poljoprivrednih proizvodnih grana te odgovarajućih skladišnih i preradbenih kapaciteta, zatim na razvoj poslovnog povezivanja i poduzetništva u poljoprivredi, kao i na razvoj ruralnog turizma.

Također, neophodno je održavanje nekomercijalnih, odnosno resursno i proizvodno malih obiteljskih gospodarstava koja se neće moći nositi s tržišnim pritiscima, ali imaju nezamjenjivu ulogu u sprječavanju daljnje depopulacije,

očuvanju kulturne, krajobrazne i biološke raznovrsnosti te tradicijskih vrijednosti ruralnog područja. Takvim gospodarstvima potrebno je mjerama strukturne politike, poglavito potporom razvoju dopunskih djelatnosti, stvoriti preduvjete za ostvarenje primjerene egzistencije i životnog standarda.

Rezultati SWOT analize pokazuju da strateške razvojne aktivnosti treba usmjeriti tako da maksimalno iskoriste postojanje dostatnih prirodnih, proizvodnih i poduzetničkih potencijala, uz intenziviranje marketinških aktivnosti, kako bi se stvorili preduvjeti za razvoj konkurentne i održive poljoprivrede, te ustrojila odgovarajuća poslovna i tržišna infrastruktura, čime bi se izbjegle prijetnje globalnog institucionalnog i tržišnog pritiska.

Naposljetku, bitno je da vizija i ciljevi razvoja poljoprivrede u Splitsko-dalmatinskoj županiji uvažavaju multifunkcionalni koncept poljoprivrede što daje prednost razvoju cjelokupne ruralne ekonomije, odnosno razvoju i diverzifikaciji ruralnih ekonomskih aktivnosti.

LITERATURA

1. Bašić, F., Bogunović, M., Božić, M., Husnjak, S., Jurić, I., Kisić, I., Mesić, M., Mirošević, N., Romić, D., Žugec, I. (2007): Regionalisation of Croatian Agriculture. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 1, 27-38.
2. Bašić, F., Bogunović, M., Husnjak, S., Kisić, I., Mesić, M., Mirošević, N., Romić, D., Jurić, I., Žugec, I., Božić, M. (2004): Regionalizacija hrvatske poljoprivrede, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Poljoprivredni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva RH.
3. Bogunović, M., Vidaček, Ž., Husnjak, S., Bensa, A., Sraka, M., Vrhovec, D. (2007): Vrijednovanje tala Splitsko-dalmatinske županije za potrebe natapanja. *Agronomski glasnik* 2, 103-118.
4. Godišnje izvješće 2009. Ovčarstvo, kozarstvo i male životinje (2010): Hrvatska poljoprivredna agencija, Zagreb.
5. Gugić, J. (2006): Proizvodno-ekonomska obilježja maslinarstva u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. *Pomologia Croatica* 2, 135-152.
6. Gugić, M. (2010): Biološka vrijednost i kvaliteta ulja masline sorte Oblica u odnosu na područje uzgoja, Doktorski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek.

7. <<http://www.veletrznica.mps.hr/rvSplit.asp?meni=o>>. Pristupljeno 16. srpnja 2010.
8. Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj (2005): Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva RH.
9. Petrić, L. [glavna i odgovorna urednica] (2006): Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, Splitsko-dalmatinska županija i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split.
10. Prijedlog pregovaračkog stajališta RH za Međuvladinu konferenciju o pristupanju RH Europskoj uniji za poglavlje 11. „Poljoprivreda i ruralni razvitak“ (2008): Vlada RH.
11. Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije (2002): Zavod za prostorno uređenje Splitsko - dalmatinske županije, Split.
12. Popis poljoprivrede 2003. (2003): Državni zavod za statistiku RH.
13. Popis stanovništva 1991. Dokumentacija 882 i 886 (1994): Državni zavod za statistiku RH.
14. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001 (2001): Državni zavod za statistiku RH.
15. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Prvi rezultati po naseljima (2011): Državni zavod za statistiku RH.
16. Pravilnik o vinogradarskim područjima, Narodne novine br. 159/04, 64/05 i 123/07.
17. Radinović, S., Par, V., Gugić, J. (2004): Socioekonomski procesi u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Dalmacije. Društvena istraživanja 72-73 (4-5), 825-842.
18. Radinović, S., Gugić, J., Strikić, F., Zdunić, G., Dumičić, G., Bogunović, M., Vidaček, Ž., Husnjak, S., Bensa, A., Romić, D., Ondrašek, G., Bonacci, O., Mladineo, N. (2006): Plan navodnjavanja za područje Splitsko-dalmatinske županije, Institut za jadranske kulture i melioraciju krša, Split.
19. Radinović, S., Žutinić, Đ. (2007): Može li Hrvatska imati konkurentnu obiteljsku poljoprivredu? Prilog istraživanju agrarne strukture. Društvena istraživanja 87-88 (1-2), 175-197.
20. Radinović, S. (2001): Razvoj poljoprivrede na srednjodalmatinskim otocima. Sociologija sela 1-4, 97-108.

Adresa autora - Author's address:

mr. sc. Josip Gugić, viši predavač
Veleučilište «Marko Marulić»
Petra Krešimira IV. 30, 22300 Knin
e-mail: jgugic@veleknin.hr

Primljeno - Received:

10.06.2011.

prof. dr. sc. Miroslav Tratnik
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb
e-mail: mtratnik@agr.hr

prof. dr. sc. Ante Kolega
Gračanska cesta 54 G, 10000 Zagreb
e-mail: akolega@agr.hr

prof. dr. sc. Ivo Grgić
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb
e-mail: igrbic@agr.hr

Daniela Kerum, univ. bacc. ing. agr.
Hektorovićeve 11 b, 21210 Solin
e-mail: daniela.kerum@gmail.com